

U tekstu **Ustanak u Srbu 27.7.1941. za „kralja i otadžbinu“** spomenuo sam tekstove koje sam vam poslao prije godinu dana.

Oni su citirani u kolumni Anta Nazora.

Medjutim, ono sto treba podvuci je činjenica da "hrvatska" vlast slavi nešto sto izvrsni povjesni ar naziva protuhrvatskim ustankom.

Jasno je da takva vlast i ne može slaviti ništa drugo nego nešto protuhrvatsko.

Pa sto je ogavnije nego služiti velikosrpskom Memorandumu 2 i to poslije veli anstvene pobjede u Domovinskom ratu - pobjede u kojoj su parafraziraju i Slobodana Miloševi a od srba hrvatski branitelji napravili ZE EVE!

Kolumne Ante Nazor **Protuhrvatski ustanak u srpnju 1941.**

Prilog za raspravu o 'devastaciji' Spomen područja Petrova gora

Protuhrvatski ustanak u srpnju 1941.

Op enito, držim da nitko ne može jednako dobro poznavati cjelokupnu hrvatsku povijest, jer ljudski život nije toliko dug da bi se mogla pregledati potrebna koli ina arhivskoga gradiva i relevantnih izvora za svako razdoblje povijesti. Zato se „divim“ pojedinim „uglednim“ publicistima, a zapravo komesarima, koji su esto u medijima u Hrvatskoj kao „nezamjenjivi autoriteti za sve“ – od stolje a sedmog do danas, iako o pojedinim razdobljima povijesti znaju samo podatke koje su pro itali ili uli u medijima.

Photo: Petak, 26 Srpanj 2013.

Autor: Ante Nazor:

U javnim nastupima uglavnom govorim o 1990-ima, jer je to razdoblje ijim se istraživanjem zadnjih 10-ak godina intenzivno bavim. To ne zna i da o ostalim razdobljima hrvatske povijesti ne bih imao što re i, no držim primjerenijim da o, primjerice Drugom svjetskom ratu, govore kolege koji se time bave dugi niz godina i bolje od mene poznaju izvore i historiografiju o tom razdoblju. Op enito, držim da nitko ne može jednako dobro poznavati cjelokupnu hrvatsku povijest, jer ljudski život nije toliko dug da bi se mogla pregledati potrebna koli ina arhivskoga gradiva i relevantnih izvora za svako razdoblje povijesti. Zato se „divim“ pojedinim „uglednim“ publicistima, a zapravo komesarima, koji su esto u medijima u Hrvatskoj kao „nezamjenjivi autoriteti za sve“ – od stolje a sedmog do danas, iako o pojedinim razdobljima povijesti znaju samo podatke koje su pro itali ili uli u medijima. Takvima je „kona na istina“ samo ono što je prihvatljivo njihovom svjetonazoru, bez obzira na injenice. Njima povijesni izvori ništa ne zna e.

Me u njima su i „pravednici“ koji govore o „antifašisti kom ustanku“ 27. srpnja 1941., a pritom prešu uju zlo ine nad Hrvatima, odnosno njegov protuhrvatski karakter. Upravo zbog upornog i besramnog ignoriranja zlo ina nad Hrvatima u srpnju i kolovozu 1941. godine, donosim jedan dokument iz toga razdoblja - „Izvješ e od 20. kolovoza 1941. o pokolju nad Hrvatima na području izme u Biha a i Bosanskoga Petrovca – Krnjeuša i ostala sela“. Iako to razdoblje ne istražujem intenzivno niti se izravno bavim problematikom Drugog svjetskog rata, o tome sam nešto pro itao, ali i uo od neposrednih sudionika, jer je rije o doga aju koji se sudbonosno odrazio na život dijela moje obitelji. I ovu kolumnu pišem pod dojmom razgovora s prognanim Hrvatima koje sam prije neki dan, na blagdan Sv. Ilije 20. srpnja 2013., susreo u Bosanskom Grahovu. Svi su podrijetlom iz toga kraja, (Špiranovi i, Sari i, Kardumi, Bilan ije, Vuli i, uline, a i i itd.), a u drugoj polovici 1941. morali su napustiti svoje domove zato što su Hrvati i naseliti se diljem Hrvatske i svijeta. Razna prezimena, a ista sudbina, sli nja dojmjljiva i tužna sje anja, pred kojima ovjek ne može sakriti emocije...

Zapravo, ovu kolumnu dugujem mome didi Jozi Špiranoviću, ro enom u selu Luka kraj Grahova, kojeg su etnici 1941. prognali s njegove a evine. Naravno, i baki Anki, rodnom iz Promine, s kojom je dijelio sudbinu. Nakon Drugog svjetskog rata nisu se smjeli vratiti u Luku, skrasili su se u Slavoniji koja ih je

primila raširenih ruku. Namu ili su se da bi u akovu stekli ve u koli inu zemlje i sagradili svoju ku u (u „švapske“ ku e na tom podru ju, iz kojih su protjerani „folksdoj eri“, nisu htjeli u i – jer „ti su ljudi još živi“). Ali, Gra'ovo, svoj komadi Bosne, dida nikad nije zaboravio, ni prežalio. Zemlju u akovu 1980-ih otele su mu tadašnje vlasti, potom je umro i baka je ostala sama u ku i, a 1991. opet je po eo rat. Velikosrpska politika pokrenula je novi projekt, akovo se našlo na udaru srpskih granata, baki je opet prijetilo progonstvo. Rekoše da je 1941. godina koja se vra a...

Moja mama imala je šest godina kad je njezina obitelj, zajedno s ostalim Hrvatima, morala pobje i pred etnicima iz Potoka nedaleko od Drvara, gdje je dida radio na „Šipadovoj“ uskotra noj pruzi. Dakle, nije bio pripadnik oružanih snaga NDH, a da su ga „ustanici“ uhvatili ubili bi ga kao i ostale Hrvate, koji su ubijeni iako nisu bili pripadnici oružanih formacija. Na vijest o dolasku naoružanih ustanika, poveo je obitelj u zbijeg. U žurbi je u ku i ostavio nešto vrijedno i odlu io se vratiti po to. No, naišao je na „komšinicu“ Srpkinju, koja ga je upozorila da se ne vra a ako želi živjeti, jer su „na ledini kod ku e etnici“. Time mu je spasila život. Dakle, toga 27. srpnja 1941., koji je u bivšoj Jugoslaviji službeno postao Dan (antifašisti kog) ustanka naroda BiH (i Hrvatske), Hrvati iz Potoka bježali su od etnika!

Jednako kao i Hrvati iz [Drvara i okolice](#), iz [Bosanskog Grahova i okolice \(naselja Luka – odakle je moj dida, Korita, Ugarci, Obljaj i druga\)](#) te iz [drugih naselja na trome i Like, Dalmacije i Bosne](#), istoga dana i nešto kasnije. **Oni koji nisu pobjegli, bili su ubijeni („ustanici“ su u Drvaru ubili 300 Hrvata i nepoznat broj muslimana, a u Bosanskom Grahovu 62 Hrvata** – me u kojima je i obitelj lugara Stjepana i Anice Bara s najmanje šestero njihove djece, u rasponu od 18 godina, koliko je imala najstarija Marija do sedam mjeseci koliko su imale ubijene blizanke Nada i Vjera). Poznata je sudbina hodo asnika ubijenih kod Drvara na povratku s blagdana sv. Ane, zajedno s njihovim sve enikom Waldemarom Maximilianom Nestorom, kao i [stanovnika Brotinje \(28. srpnja ubijeni su svi zate eni Hrvati, 37 lanova obitelji Ivezi \) te Hrvata iz naselja Bori evac u Lici i Vrto e, Lastve, Zelinovca, Krnjeuše u BiH, koje su, zajedno sa ženama i djecom, po etkom kolovoza 1941. „ustanici“ poubijali ili protjerali, a njihove ku e spalili \(samo u Krnjeuši ubijeno je 130 Hrvata\)](#). O tome i drugim zlo inima napisane su knjige i objavljeni dokumenti, no usprkos svemu navedenom, ak i injenici da su „ustanici“ ili „gerilci“, kako su se još zvali, bili povezani s talijanskim fašistima, neki i dalje tvrde da je rije isklju ivo o „antifašisti kom“ ustanku, a pritom prešu uju hrvatske žrtve. Da mogu, zabranili bi i sje anje na njih.

Masovna ubojstva Hrvata na grani nom podru ju Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koja su krajem srpnja i u kolovozu 1941. po inili srpski „ustanici“, protjerivanje Hrvata s toga podru ja i injenica da se tamo nisu smjeli vratiti niti nakon 1945. (nekim naseljima ak su i groblja uništena, a vlasništvo nad zemljom koja im je oteta Hrvati ni do danas nisu uspjeli povratiti), pokazuju da je taj ustanak bio protuhrvatski, da je njegov cilj bio protjerivanje Hrvata s toga podru ja, odnosno stvaranje etni ki istoga, srpskoga podru ja. Izvori pokazuju da to nisu bili incidenti, niti „tek osveta za ustaške pokolje“, kako neki pokušavaju objasniti/opravdati zlo ine navodnih „antifašista“. Naravno da je ustanak logi an i esto nužan odgovor pripadnika neke zajednice na teror koji trpe, pa se takvo objašnjenje - da je ustanak od 27. srpnja 1941. zapo eo zbog, odnosno protiv „ustaškog terora“, esto navodi u historiografiji. No, pritom u obzir treba uzeti i doga aje koji su prethodili uspostavi NDH (primjerice, ubojstva Hrvata), odnosno velikosrpsku politiku iji su ciljevi odre eni prije uspostave NDH (dakako, to ne opravdava zlo ine nad Srbima po injene u vrijeme NDH). U svakom slu aju, bez obzira na razlog protuhrvatske psihoze i protuhrvatskog djelovanja Srba na spomenutom podru ju, ne smije se prešutjeti injenica da je spomenuti ustanak rezultirao terorom nad hrvatskim narodom, niti se za zlo in može na i opravdanje, ak ni kad je po initelj zlo ina „ratovao na pravoj strani“. To jednako vrijedi za sve ratove i sve „pobjednike“.

Neka se takvi „antifašisti“ napokon suo e s ljudima koji su kao djeca 27. srpnja 1941. protjerani iz svojih domova samo zato što su bili Hrvati. Neka do u na misu u crkvu sv. Ilije na Obljaju kod Bosanskog Grahova na blagdan sv. Ilije i neka ljudima koji sada žive diljem Hrvatske i svijeta, jer se na svoja ognjišta nisu smjeli vratiti nakon 1945., objasne da to nije bio ustanak protiv Hrvata. Neka objasne kako je mogu e da u bivšoj Jugoslaviji, u republi kom popisu spomenika žrtvama iz Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj, o ijem održavanju su trebale brinuti republi ke ustanove (dakle, nešto kao registar spomenika od nacionalnog/republi kog zna aja), nije naveden niti jedan spomenik ili plo a posve ena stradanju civila Hrvata u Drugom svjetskom ratu, koje su žrtve zlo ina etnika (ako su ve svi „pobjednici“ morali biti bezgrešni i nevini, pa se nije smjelo govoriti o njihovim zlo inima).

O stradanjima Hrvata u srpnju i kolovozu 1941. govore izvori i knjige („Hrvati Dinare: život, opstojnost, stradanje, nauk i pouka“, Zbornik radova okruglog stola održanog u Bosanskom Grahovu, 20. srpnja 1999., ur. Slavko Golijat, Split 2000.; Zdravko Dizdar – Mihael Sobolevski, „Prešu ivani etni ki zlo ini u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini: 1941.-1945.“, Zagreb 1999.; Zdravko Dizdar, „ etni ki zlo ini u Bosni i Hercegovini 1941.-1945.“, Zagreb 2002.). injenice iz spomenutih knjiga i dokumenata na kojima su utemeljene treba ponavljati sve dok se u javnosti izbjegava govoriti o zlo inima „ustanika“ nad Hrvatima i muslimanima u srpnju i kolovozu 1941. godine.

Ovdje u navesti samo dio dokumenta, odnosno samo neke primjere ubojstava koje su po inili „ustanici“ nad Hrvatima po etkom kolovoza 1941. (u dokumentu se poimenice navodi znatno ve i broj žrtava). Navedeni primjeri jasno pokazuju je li cilj ustanka bio neutraliziranje oružanih snaga NDH ili istrebljenje Hrvata na tom podru ju.

„...U samim Vrto ama se 2. kolovoza (1941., op. a.) odigrala krvava borba u kojoj su katoli ki stanovnici mjesta Vrto e bili gotovo svi poubijani. U Vrto ama je bilo 6 katoli kih ku a, sa po prilici 50 stanovnika. Za vjeran prikaz tih grozota može nam poslužiti najbolje slu aj uglednog trgovca i gostioni ara Josipa Matijevi a. U subotu 2. kolovoza poklana je cijela njegova obitelj od 9 lanova dok su samom Matijevi u odrubili glavu i stavili je na kolac te nosili okolo, a truplo bacili u oganj. ...“

Potom se u dokumentu opisuje doga aj u Krnjeuši od 9. kolovoza, tako er subota: „ etnici su u 9 sati sa svih strana upali u selo, koje ima 12 katoli kih ku a sa oko 80 žitelja (kasnije se navodi da su se u Krnjeušu sklonili Hrvati s okolnih podru ja – „svega oko 800 duša“), koje su sve od reda opustošene i popaljene, a žitelji, kako smo utvrdili, gotovo svi poubijani. (...)

U isto vrijeme i pod istim okolnostima zapaljeno je oko 15 ku a malog katoli kog seoca Lastve (a prije toga zapaljeno je oko 20 ku a s ljudima u njima u selu Zelinovac, op. a.). (...) Tokom cijele subote i nedjelje etnici su hvatali ljude, žene i djecu. Neke su od njih i dalje ubijali, neke vodili (sa) sobom, a neke žive bacali u bunar zatim ih strijeljali i bunare natrpavali zemljom. (...)

O broju poginulih i nastradalih nedvojbeno smo mogli utvrditi sljede e:

(...) Op inskog na elnika Ivana Matijevi a starog 45 godina, rezali su po licu, otkidali prste i t. d., da je ovjek u najstrašnjim mukama izdahnuo. Iz njegove ku e zlostavljani su i ubijeni: žena Marija 45 godina stara, sinovi: Karlo 20 godina star, Nikola 15 godina star i k eri: Ana 18 godina, Mara 8 godina i Kata 6 godina stara. Najstrašnije od svih mu en je župnik Krešimir Bariši 33 godine star. Njega su etnici izvukli iz na elnikove ku e, noževima ga izrezali i izboli po licu i tijelu, odsjekli mu prste, nos, uši i izboli o i te ga zatim poluživa bacili u zapaljenu crkvu. (...)

U ku i porodice Nikole Balena ubijen je sam Nikola star oko 52 godine, sin mu Nikica star 18 godina, dok se za sudbinu još 4-ro djece, medju kojima je najstarija Ana 23 godina stara bolesna i slaboumna, ništa ne zna. (...)

U ku i Jure i Franje Balena ubijena im je majka Marta stara 52 godine, sestra Marija stara 18 godina, žena Jurina Ivka stara 28 godina, sinovi Jure i Mile, prvi 6 a drugi 7 godina star, Jozo 5 godina star, a Ivan dijete od 7 mjeseci ba en (je) živ u goru u ku u. (...)

U ku i Ivana Balena (koji je sada u zarobljeništvu u Njema koj) živio je brat mu Dane i Toma, koji se sada nalazi u našoj vojsci. Iz te porodice ubijen je Dane Balen 27 godina star, žena mu Ruža 26 godina stara, sin Petar 4 godine star i sin Ilija dijete od 1 godine. Zatim su ubijene žena Ivanova Jeka stara 35 godina, k i Kata 13 godina, Milka 8 godina, Mara 5 godina i sin Drago 2 godine star. Isto tako ubijena je Tomina žena Anka stara 19 godina. (...)

Iz zadruge Matijevi ubijen je Jure 34 godine star, otac Jurin Ilija 50 godina, majka Ana 50 godina, žena Ruža 36 godina, sin Mile 16 godina, Dane 12 godina, k er Mara 5 godina, Anka 4 godine i Manda 5 mjeseca stara. (...)

Ilija Jurjevi iz Lastvi op ina Krnjeuša izjavljuje da su mu etici bacili u bunar unuka Dragutina starog 1 godinu, a njega teško ranili u nogu, ali je ipak uspio pobje i.“ (HDA, 1450. MF-D-2232, 320-330)

U hrvatskoj historiografiji i u javnosti raspravlja se o tome tko je organizirao ustanak 27. srpnja 1941. (komunisti ili lokalni velikosrpski nastrojeni pojedinci), te je li me u „ustanicima“ ili „gerilcima“, kako su se zvali, bilo više partizana ili etnika, odnosno, je li ustanak bio antifašisti ki ili velikosrpski

(znanstveni rad o tome, kao i o suradnji ustanika s talijanskim fašistima i ulozi pojedinih komunista Hrvata u podizanju ustanka, napisao je Mario Jareb, „Prilog raspravi o karakteru ustanka od 27. srpnja 1941. godine“, SP, br. 3, str. 751-771, 2011.). Da se ne bi previše zamarala tom dilemom, vlast u Srbiji odlučila je da su i partizani i etnici bili antifašisti, iako je poznato da se velikosrpska ideja, koju su etnici zagovornici i sljedbenici, provodila, odnosno bolje rečeno, može provoditi samo fašisti kim (nacisti kim) metodama. No, s obzirom na to da je rezultat toga ustanka bio istrebljenje Hrvata iz dijelova Dalmacije, Like i Bosne i Hercegovine, rasprava o tome je li on bio antifašistički ili ne, za Hrvate s toga područja i nije toliko važna, koliko činjenica da je taj ustanak bio protuhrvatski.

Naravno, za taj zločin nije odgovoran cijeli narod, nego njegovi ekstremni pripadnici koji su ga počinili. To pravilo vrijedi za sve narode i sve zločine. Uostalom, moga didu spasilo je upozorenje „komšinic“ – Srпкиnje, kao što je nekim Hrvatima („kolicima“) u selu Luka, koji su se nakon spomenutog pokolja u srpnju vratili u selo, život spasio jedan Srbin („pravoslavni vjernik“) potajno ih upozorivši da se za Boži sprema veliki pokolj, pa neka bježe. Prema sjećanju moje bake, rekao im je: „Tko se od Hrvata ondje zatekne za Boži (1941.), ne može ostate živ. Ni vaša majka ne može preživjeti.“ (Anto Orlovac, „Stolje i pol župe Obljaj-Bosansko Grahovo“, Bosansko Grahovo, 2013., str. 77)

Svaki zločin treba osuditi, bez obzira na to što nas komesari uvjeravaju da svi zločini nisu isti, jer su neki počinjeni „u ime plemenite ideje“. Jednako tako, treba poštivati i sve žrtve, no toga civilizacijskog načela nisu se držale vlasti u bivšoj Jugoslaviji. O zločinima nad Hrvatima u srpnju i kolovozu 1941. nije se smjelo govoriti, a neki bi da je i danas tako. Žalosno je da i u suvremenoj hrvatskoj državi javnost o tome malo zna. Sukladno opredjeljenju da sve žrtve treba poštivati, u situaciji kad se većina hrvatske javnosti suočila s negativnim stranama svoje prošlosti i osudila nepravna djela nad pripadnicima srpskoga naroda, nema razloga da se u suvremenoj Hrvatskoj prešućuju srpski zločini nad Hrvatima, samo zato što su upakirani celofanom „antifašizma“, koji kao pokret protiv fašizma ima pozitivnu povijesnu ulogu. Stoga nitko razuman ne dovodi u pitanje antifašizam i njegove vrijednosti, no može li se antifašisti kim nazvati ustanak kojim su istrijebljeni Hrvati s pojedinog područja (znanstveni rad na tu temu napisao je Zlatko Begonja, „Ustanak u Srbu '41 nije antifašistički“, časopis Vojna povijest, br. 4, Zagreb 2011.). Kakve su to „antifašističke“ vrijednosti provodili ubojice djece, oni koji su Ivana Balena - bebu od sedam mjeseci – bacili živog u goru u kuću, a jednogodišnjeg Dragutina u bunar, koji su ubili petomjesečnu bebu Mandu Matijević, Iliju Balena (dijete staro jednu godinu), Dragu Matijevića (dijete staro dvije godine), Anku Matijević i Petra Balena (stare četiri godina), Maru Matijević, Maru Balen i Jozu Balena (stare pet godina), Katu Matijević i Juru Balena (stare šest godina), sedmogodišnjaka Milu Balena, osmogodišnjakinje Milku i Maru Matijević, 12-godišnjaka Danu Matijevića, 13-godišnjakinju Katu Matijević itd.? Zaslužuju li i ta djeca spomen i poštovanje kao ostale nevine žrtve iz ratova 1940-ih i 1990-ih na koje nas stalno podsjećaju pojedine nevladine udruge u Hrvatskoj?

S obzirom na postojeće izvore i utvrđene činjenice, nema razloga ni da se, bez obzira na drugačije pridjeve koji se javljaju u historiografiji i publicistici, ustanku od 27. srpnja 1941. negira protuhrvatski karakter. Događaje u kojima su Hrvati na pojedinim područjima istrijebljeni (poubijani i protjerani), u kojima su njihove kuće zapaljene i u koje se više nisu smjeli vratiti, apsurdno je ne nazvati protuhrvatskim.